DOI 10.31558/2307-2318.2025.4.2

УДК 336.14
JELClassification: G1, J4

Волкова В.В.,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID ID: 0000-0003-1539-6194
v.volkova@donnu.edu.ua
Волкова Н.І.,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID ID: 0000-0003-3790-3636
n.volkova@donnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті визначено сутність фінансового потенциалу територіальних громад як сукупності всіх ресурсів, які дозволяють задовольнити потреби економічного та соціального її розвитку. Охарактеризовано особливості формування фінансового потенціалу органів місцевої влади в контексті реформи децентралізації. Визначено структурні елементи фінансового потенціалу територіальної громади, а саме: ресурсні можливості (реальні та потенційно доступні фінансові ресурси) та можливості органів місцевого самоврядування (управлінські, організаційні, інфраструктурні та функціональні). Доведено важливість оцінювання фінансового потенціалу шляхом: порівняння територіальних громад по показниках; проведення SWOT – аналізу; розрахунку інтегрованого показника.

Досліджено іноземний досвід формування фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування в контексті проведення реформи децентралізації. З'ясовано, що процеси реформування місцевого самоврядування в країнах Європейського союзу відзначаються різною інтенсивністю та особливостями і почалися ще з середини минулого століття. Розглянуто можливості адаптації досвіду країн Європейського союзу в Україні на шляху розбудови ефективного місцевого самоврядування.

Ключові слова: територіальна громада; фінансовий потенціал; місцеве самоврядування; економічно-соціальний розвиток; децентралізація.

Рис. – 4, Таб. – 0, Літ. – 7.

V.Volkova,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Banking,
Vasyl` Stus Donetsk National University
ORCID ID: 0000-0003-1539-6194
v.volkova@donnu.edu.ua
N.Volkova,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Banking,
Vasyl` Stus Donetsk National University
ORCID ID: 0000-0003-3790-3636
n.volkova@donnu.edu.ua

The article defines the essence of the financial potential of territorial communities as a set of all resources that allow meeting the needs of its economic and social development. The features of the formation of the financial potential of a territorial community in the context of the decentralization reform are characterized. The structural elements of the financial potential of a territorial community have been identified, namely: resource capabilities (real and potentially available financial resources) and capabilities of the local government system (organizational, managerial, functional and infrastructural). The importance of assessing financial potential is substantiated by: comparing territorial communities by indicators; conducting a SWOT analysis; calculating an integrated indicator.

Foreign experience in forming the financial potential of local governments in the context of the decentralization reform is studied. It was found that the processes of reforming local self-government in the countries of the European Union are marked by different intensity and features and began in the middle of the last century. The possibilities of adapting the experience of the countries of the European Union in Ukraine on the path to building effective local self-government are considered.

Keywords: territorial community; financial potential; local self-government; economic and social development; decentralization.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку громадського життя та демократизації суспільства, акцент уваги природно зміщується на формування фінансового потенціалу органів місцевої влади. Перед органами місцевої влади стоїть питання не лише управління ресурсами, але й вирішення важливих соціально-економічних завдань, які безпосередньо впливають на якість життя мешканців громади. Саме тому, фінансовий потенціал територіальної громади визначається не тільки як об'єктивна сукупність ресурсів, але і як важливий інструмент для реалізації стратегічних цілей розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування фінансового потенціалу об’єднаних територіальних громад та його аналізу присвятили свої наукові дослідження українські та зарубіжні вчені, а саме: І.Р. Ігнатенко [1], А.В. Нечипоренко та Ю.С. Юрах [2], Х.О. Патицької [3] та інші. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень за даною проблематикою, недостатньо уваги приділено особливостям формування фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування саме в умовах реформи децентралізації.

Мета дослідження – розкриття сутності, структурних елементів та особливостей формування фінансового потенціалу територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спираючись на поточні виклики та можливості формування ефективного місцевого самоврядування в умовах реформування органів місцевої влади в Україні, оцінка та впровадження кращих практик європейських країн у галузі місцевого самоврядування стають вирішальним етапом для подальшого економічного розвитку суб'єктів місцевого самоврядування.

Фінансовий потенціал територіальних громад є головним чинником фінансування місцевих бюджетів, що сприяє довгостроковому добробуту, стимулює збалансований розвиток суб'єктів місцевого самоврядування. Для об’єктивної оцінки фінансового потенціалу територіальних громад, впровадження дієвих інструментів, формування продуктивних методів управління та шляхів його вдосконалення слід спиратись на зміст цього поняття, виокремити його важливі специфічні риси та складові.

На нашу думку, фінансовий потенціал є фундаментальною економічною категорією, яка об’єднує поширені поняття – «фінанси» та «потенціал». Фінанси – це економічні відносини в грошовій формі, що охоплюють процес формування, розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту Потенціал – це змога,

можливості для майбутнього розвитку, досягнення зазначених цілей. Отже, фінансовий потенціал демонструє сукупність сприятливих умов та можливостей для здійснення економічним суб'єктом своєї діяльності з метою акумуляції та продуктивного використання фінансових ресурсів для досягнення цілей сталого розвитку, баланса між задоволенням поточних потреб суспільства та збереженням ресурсів для майбутніх поколінь.

Фінансовий потенціал територіальної громади – сукупність всіх ресурсів, які дозволяють задовольнити потреби її економічного та соціального розвитку. Місцеві податки та збори виступають ключовим складником фінансового потенціалу. Забезпечення стабільних податкових надходжень до бюджету об'єднаної територіальної громади є головним призначенням місцевих податків і зборів, а значить необхідно дослідити податкову ефективність та рівень відповідності потребам конкретної громади. Крім того, формування фінансового потенціалу прямо залежить від розробки дієвих інструментів, формування продуктивних методів управління фінансовими ресурсами. Тому вирішальне значення має визначення стратегічних пріоритетів та ключових напрямків витрат задля максимізації соціально-економічного ефекту вкладених ресурсів.

Дослідження довело, формування фінансового потенціалу пов'язано з інвестиційною привабливістю територіальних громад. Поділяємо точку зору авторів, які вважають, що створення сприятливого інвестиційного клімату охоплює розвиток освіти і науки, поліпшення інфраструктури, а також забезпечення правового захисту інвесторів [3].

Таким чином, вище зазначене дозволяє стверджувати, що до складу можливостей територіальної громади відносяться:

- ресурсні можливості;
- можливості органів місцевої влади (рис.1).

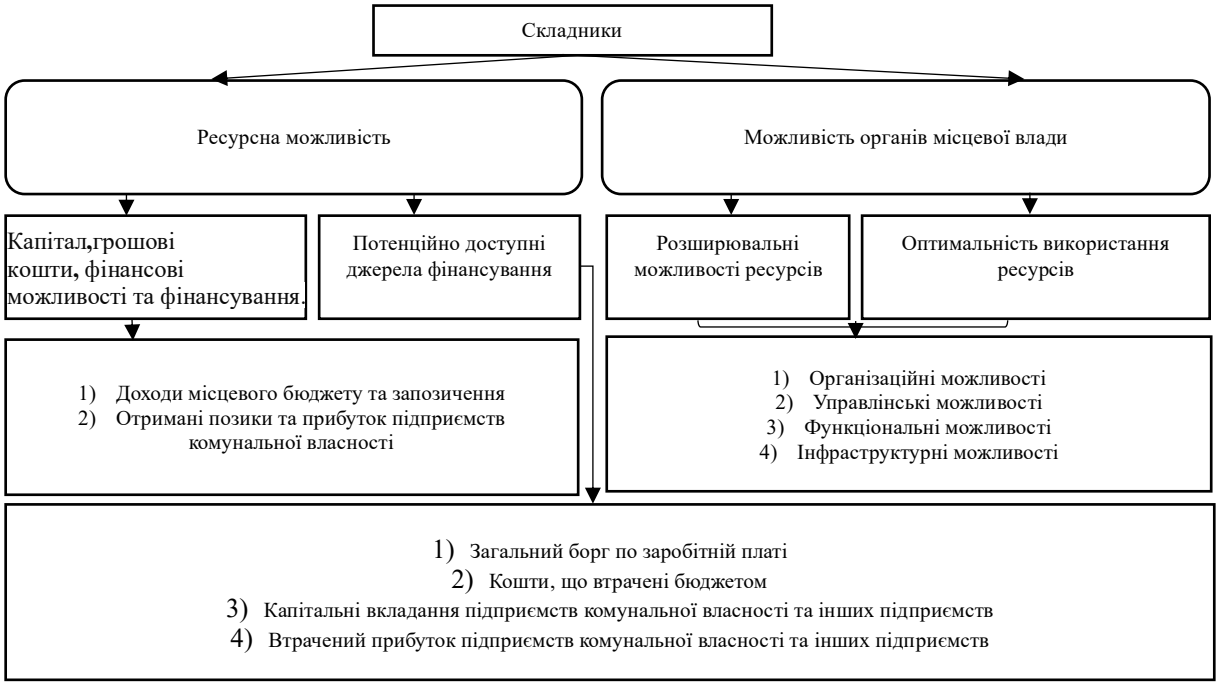

Рисунок 1 - Графічне представлення елементів фінансового потенціалу територіальних громад

Джерело: розроблено авторами

Таким чином, формування фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування є складним процесом, що передбачає співпрацю різних управлінських структур та суб'єктів ринку з метою подальшого розвитку та задоволення поточних і майбутніх потреб населення конкретної території.

Наявні фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, що є складником фінансового потенціалу, включають фінансові ресурси територіальних громад та підприємств комунальної власності. Важливим елементом наявних фінансових ресурсів є доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) та суми місцевих запозичень. Наявні фінансові ресурси підприємств комунальної власності охоплюють загальний обсяг отриманих позик і чистого прибутку для позбавлення подвійного врахування податкових платежів.

Потенційно доступні джерела фінансування в складі фінансового потенціалу територіальної громадидемонструють можливі накопичення грошових коштів за умови більш результативної діяльності підприємств або їх активної участі у соціально-економічних проєктах. До основних потенційно доступних джерел фінансування відносяться:

– сума бюджетних коштів, що втрачені через нераціональне використання;

– розмір капітальних вкладань підприємств комунальної власності, які вилучені з реального обігу територіальної громади;

– сума втраченого прибутку підприємств комунальної власності територіальної громади через збиткову господарську діяльність;

– підсумок заборгованості із заробітної плати та втраченої заробітної плати через вимушені відпустки та безробіття.

Функціональні та інфраструктурні можливості позитивно впливають на раціональний розподіл фінансових ресурсів територіальної громади. Організаційні та управлінські можливості територіальної громади сприяють максимальному накопиченню наявних фінансових ресурсів та їх перетворення в потенційно доступні, враховуючи ефективність використання коштів місцевих бюджетів та кадровий потенціал [4].

Варто зазначити, що фінансовий потенціал територіальної громади – складна категорія, що являє собою сукупність фінансових ресурсів та можливостей, необхідних для досягнення визначеної мети.

Саме тому особливе місце в управлінні фінансовим потенціалом займає його оцінка. Її можна здійснювати шляхом:

1) Порівняння територіальних громад по основному чи кількох показниках;
2) Проведення SWOT- аналізу;
3) Розрахунку інтегрованого показника, що буде складатись з багатьох окремих показників.

З 2014 року в Україні відбувається реформа децентралізації, мета якої – «формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад» [5]. Згадана реформа передбачає, що територіальні громади одержать від центральних органів влади певні повноваження та фінансові ресурси на їх виконання, а також відповідальності за їх виконання. Зазначимо, європейські країни вже успішно реформували свої адміністративно-територіального устрої, за результатами чого розбудували ефективне самоврядування. Наразі важливим аспектом нашого дослідження є оцінка процесу реформування територільних громад в європейських країнах.

До ключових аспектів цього процесу в Україні можна віднести формування ефективної системи місцевої влади та її взаємодію з фінансово-економічним потенціалом територій. Перегляд досвіду європейських країн в цьому плані є необхідним для визначення оптимальних шляхів і стратегій розвитку вітчизняних територіальних громад.

Перший глобальний звіт Світового Банку «Decentralization and local democracy in the world» підкреслює дві головні особливості країн ЄС, які відрізняють їх від інших світових держав [6]: по-перше, управління всіма частинами територій цих країн здійснюється органами місцевої влади; по-друге, створення та розвиток місцевого самоврядування базується на фундаментальних принципах, які визнають всі країни Європейського Союзу. Такі принципи є **виразно окресленими, зрозумілими та зазначеними** в багатьох нормативних актах ЄС: Європейській Хартії міст, Європейській Хартії місцевого самоврядування, Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владою тощо.

Реформи місцевої влади в країнах ЄС характеризуються особливостями та різною динамікою їх проведення. У країнах Західної Європи процес реформування почався з середини XX століття, у країнах Центральної та Східної Європи такий процес було відтерміновано та, як і в Україні, співпадав з обранням напрямку євроінтеграційного розвитку.

Критичний огляд спеціальної літератури та власне дослідження довело, реформування органів місцевої влади в європейських країнах охоплювало такі складники: зміну адміністративно-територіального устрою, фінансові перетворення, функціональні та організаційні реформи.

Важливим результатом реформ децентралізації було зменшення особливо на рівні муніципалітету кількості адміністративних одиниць. З урахуванням комплексності таких реформ стало очевидним, що вирішальною умовою для ефективного її проведення є визначення територіальних основ місцевої влади. В той же час для кожної країни даний етап мав свої багатоманітні риси**.**

Оцінка результатів реформування адміністративно-територіальних одиниць базового рівня в європейських країнах дозволила визначити найважливіші моменти:

– територіальні громади базового рівня формувались завдяки «ефекту спадщини», тобто шляхом реалізації ідеї єдиної економічної та соціальної системи, яка є результатом довготермінового історичного процесу. Такий підхід є характерним для створення французьких комун під час Великої французької революції;

– максимальна підготовленість територіальної громади до ефективного управління завдяки достатньої кількості фінансових, матеріальних та людських ресурсів;

– громада має служити місцем вираження потреб її населення завдяки забезпеченню участі в управлінні на своїй території та контролю за цим процесом.

Вище зазначене дозволило кожній державі ЄС вирішила утворити свою адміністративно-територіальну структуру. Спираючись на конкретні приклади виокремимо наступне. Єдиним рівнем місцевого самоврядування є муніципалітети в таких країнах, як Болгарія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Кіпр, Словенія, та Естонія. Регіони і муніципалітети працюють у Греції, Нідерландах, Данії, Ірландії, Словенії, Португалії, Чехії, Швеції, Угорщині та Румунії. У Польщі та Франції (унітарні держави) та Італії, Іспанії, Бельгії, Німеччини (федеральні держави) діє трьохрівнева система. Різноманітні структури місцевого самоврядування (однорівнева або дворівнева) залежно від особливостей розвитку територій характерні для Британії, яка наразі не є членом ЄС.

Для ефективного управління на місцях к**ожна** держава вибрала власну модель формування муніципалітетів. Відповідно до обраного шляху виокремимо особливості таких моделей:

– високий рівень фрагментованості муніципалітетів характерний для Австрії, Швейцарії, Іспанії, Італії, Франції, Угорщині та Чехії. В той же час для Бельгії, Греції та деяких країни Східної та Північної Європи притаманним є об'єднання громад базового рівня;

– більшість країн Західної та Північної Європи у процесі реформи децентралізації, не зважаючи на свої особливості, вибрали однаковий статус адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. На противагу, країни Центральної та Східної Європи приділили увагу розвитку міст через надання їм особливого статусу.

Питання оптимізації адміністративно-територіального устрою на сьогодні є актуальним для багатьох країн-членів ЄС, хоча слід зазначити, що населення цих країн по різному сприймає цей процес. Під час реформи 50-х і 70-х років 20-го століття відповідність териториальних громад наданим їм повноваженням визначалась нпевним розміром громади. Сучасні реформи віддають перевагу напрямкам функціонування громад, розвитку громадського суспільства та демократії. Саме тому питання міжмуніципального співробітництва, як альтернативи об'єднання громад у різних країнах, є актуальним. Наприклад, в Данії скоротилась кількість муніципалітетів з 271 до 98, а регіонів з 14 до 5. «Типовий розмір» муніципалітету Данії дорівнює 43 000, Швеції – 15 500, Німеччині – 1300, порівняно з у Великій Британії – 119 500 осіб. Середня кількість осіб, які проживають в муніципалітеті становить 55 000 людей. Так, в комуні Великій Британії в середньому проживає 137 000, Швеції – 30 800, Німеччині – 5600 осіб [7].

В високорозвинених країнах таких, як Швеція, Великобританія, після проведення адміністративно-територіальних реформ постало питання відновлення управління на рівні «інфра-спільноти», що означає суттєве об'єднання муніципалітетів. Відомо, це значно посилює роль «малих місцевих організацій» у використанні наявних ресурсів громади та сприянні її соціального розвитку. Наразі Португалія та Болгарія задіяли саме такий шлях відновлення органів місцевої влади, в цих країнах великі муніципалітети спільно працюють з інфра-муніципальними установами.

Литва, у якій працює 60 муніципалітетів, має аналогічну модель місцевої влади. Територіальна громада країни може прийняти рішення про поділ певного муніципалітету на менші адміністративно-територіальні одиниці, в межах яких може створюватись громадська дорадча рада, головним завданням якої є надання рекомендацій місцевим органам самоврядування щодо формування й впровадження регіональної політики та вдосконалення надання комунальних послуг.

Таким чином, багатоманітність структури адміністративно-територіального устрою органів місцевої громади в європейських країнах підтверджує залежність визначення оптимального розміру адміністративно-територіальних одиниць базового рівня для кожної країни від географічних, історичних, економічних і соціальних факторів. Крім того, на її структуру прямо впливають наявні фінансові ресурси та обсяг повноважень, що виконуються органами місцевої влади.

Знаходячись у безпосередньому контакті з громадянами, територіальні громади здійснюють публічні повноваження згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування. Необхідні для покриття відповідних витрат фінансові ресурси з відповідними повноваженнями спрямовуються до територіальної громади. Наявні фінансові ресурси згідно з обсягом повноважень місцевої влади повинні бути сумісними та диверсифікованими.

Як правило, органи місцевої влади в європейських країнах несуть відповідальність дошкільну та середню освіту, за планування території та управління землями, місцеві дороги, утримання парків, водопостачання та водовідведення, культуру, спорт та роботу громадського транспорту (рис. 2).

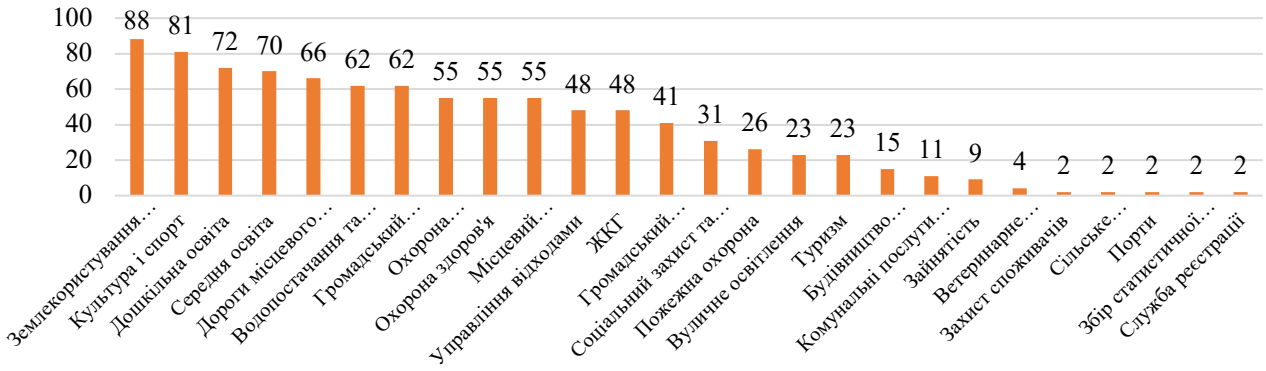

Рисунок 2 – Розподіл повноважень органів місцевої влади в Європейському Союзі, у % до кількості країн ЄС

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

Перерозподіл повноважень може ускладнюватись у зв'язку з тим, що центральна влада вияве бажання передати територіальній громаді фінансові ресурси і відповідні повноваження. В Угорщині, наприклад, такий розподіл повноважень безпосередньо залежить від того, наскільки добре територіальні громади виконують свої повноваження.

Податкові надходження та міжбюджетні трансферти є основними джерелами доходів місцевих громад у європейських країнах. У державах ЄС податкові надходження у доходах бюджетів місцевих муніципалітетів становлять від 11,5 до 76,0 % (рис. 3).

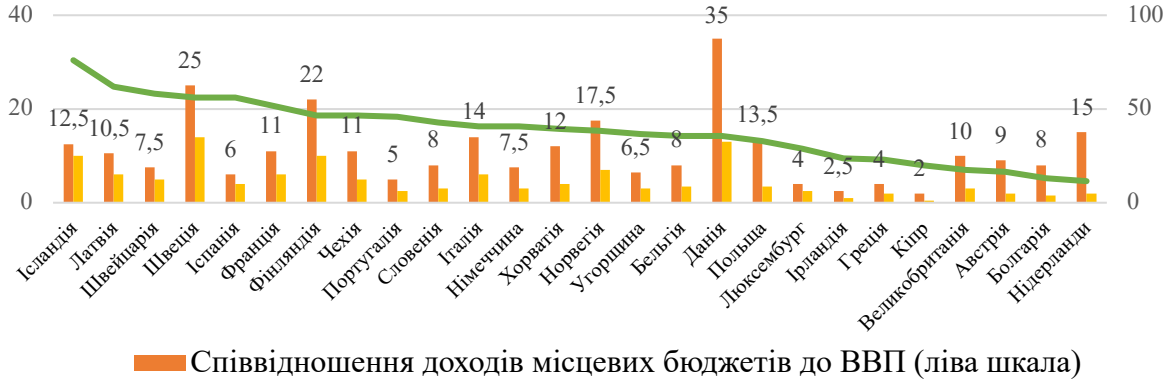

Рисунок 3 – Частка доходів бюджетів муніципалітетів країн ЄС від податків

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

Отже, місцеві бюджети територіальних громад значно відрізняються за рівнем залежності від центрального фінансування. Так, місцеві органи влади Ісландії мають значну фінансову автономію, в той же час місцевий бюджет громад у Нідерландах сильно залежить від надходжень з державного бюджету.

До власних податкових надходжень в якості основного джерела доходів громад європейських країн відносять місцеві податки та збори, які безпосередньо впливають на органи місцевого самоврядування, як і в Україні. Дослідження довело, серед усіх видів податкових надходжень місцеві податки зростають найшвидше. Суми таких надходжень у Великобританії та Франції зросли у 5 разів за останні п'ятдесят років. Отже, місцеві податки та збори здійснюють вагомий вплив на фінансовий потенціал органів місцевої влади у європейських країнах.

Виходячи з того, що система місцевих податків і зборів характеризується особливостями у кожній країні, для встановлення основних аспектів їх запровадження на рівнях територіальних громад та їх структуру слід враховувати багато чинників. Основними чинниками виступають: здатність органів місцевої влвди управляти системою місцевих податків та зборів; податкова культура в країні; обсяг послуг, які фінансуються за рахунок місцевих податків і зборів тощо.

Критичний огляд літературних джерел та власне дослідження дозволило дійти висновку щодо виділення трьох видів місцевих податків і зборів в країнах ЄС: на доходи, на господарську діяльність та на майно.

Основним джерелом фінансування місцевих бюджетів виступає податок на доходи фізичних осіб. Але у деяких європейських країнах такий податок не є джерелом доходів місцевих бюджетів. Наприклад, в Ірландії, Нідерландах, Франції та Великобританії, всі податки на доходи фізичних осіб покриваються державним бюджетом, одночас податки на майно є місцевими податками. Податки на доходи фізичних осіб в скандинавських країнах дорівнюють 20-60% доходів місцевого бюджету, їх зараховують до місцевого бюджету в таких країнах, як Хорватія, Болгарія та Румунія. Австрія, Угорщина, Польща, Німеччина в складі доходів місцевих бюджетів також мають певну долю податків на доходи фізичних осіб. Громадяни Швейцарії мають право голосувати про встановлення додаткового податку. Значною перевагою включення до місцевого бюджету податків на доходи фізичних осіб є те, що наявний тісний зв'язок між сплаченими податками та отриманими соціальними благами.

Спираючись на те, що управління місцевим економічним розвитком належить до повноважень територіальної громади в більшості країн ЄС, Іспанія, Ірландія, Люксембург, Угорщина, Франція, Німеччина запровадили місцеві податки на бізнес (господарську діяльність). В той же час в цих країнах розмір податкових ставок та податкова культура мають відмінності.

Склад і структура місцевих податків і зборів у різних країнах залежать від стану економіки, системи управління, місцевих традицій, податкової культури. Місцеві податки і збори створюють підгрунтя для фінансового потенціалу територіальних громад на рівні країн ЄС, а саме отримання інвестиційних ресурсів через залучення зовнішніх інвестицій, підтримку *безперервного* внутрішнього розвитку, створення нових робочих місць і зростання податкових надходжень до місцевих бюджетів. Зазначимо також, що збереження існуючих робочих місць виступає головним чинником економічного розвитку у порівнянні з реалізацією нових інвестиційних стратегій. Особливу роль має розширення податкової бази для справляння податкових надходжень до бюджету місцевої громади. Додамо, в країнах, де місцеве самоврядування має більшу автономію, зазначений напрям скоріш за все пов'язаний із формуванням фінансового потенціалу громади.

Отже, органи місцевої влади приймають участь у формуванні фінансово потенціалу та економічного розвитку громади шляхом:

– покращення соціально-економічного розвитку територіальної громади задля збереження та підвищення добробуту населення;

– пошуку потенційних інвесторів і сприяння вкладанню їх капіталів в розвиток громади задля створення додаткових робочих місць та зростання податкових надходжень до місцевого бюджету.

Органи місцевої влада в країнах ЄС сприяють економічному розвитку своїх громад завдяки виконанню трьох основних функцій, що зазначені на рисунку 4.

Коли територіальні громади постійно конкурують за можливість залучення бізнес-структур в свої регіони, вони повинні визначати та використовувати свої конкурентоспроможні переваги. Узагальнюючи ці переваги, можна представити сильні сторони громади, такі як: кваліфікована робоча сила, зручність транспортної доступності та наявність великої кількості парків і зелених зон. Крім того, ринкові переваги, на які місцеві органи самоврядування повинні звернути увагу, включають: наявність дослідницьких інститутів у громаді, доступ до курортів і інфраструктури, яка задовольняє високий попит на житло та комерційні об'єкти, а також важливі залізничні вузли та транспортні шляхи. Крім того, спеціалізовані промислові кластери, великі порти, аеропорти, світові курорти можуть мати унікальні переваги, які відрізняють громаду від інших і сприяють співпраці з органами місцевої влади.

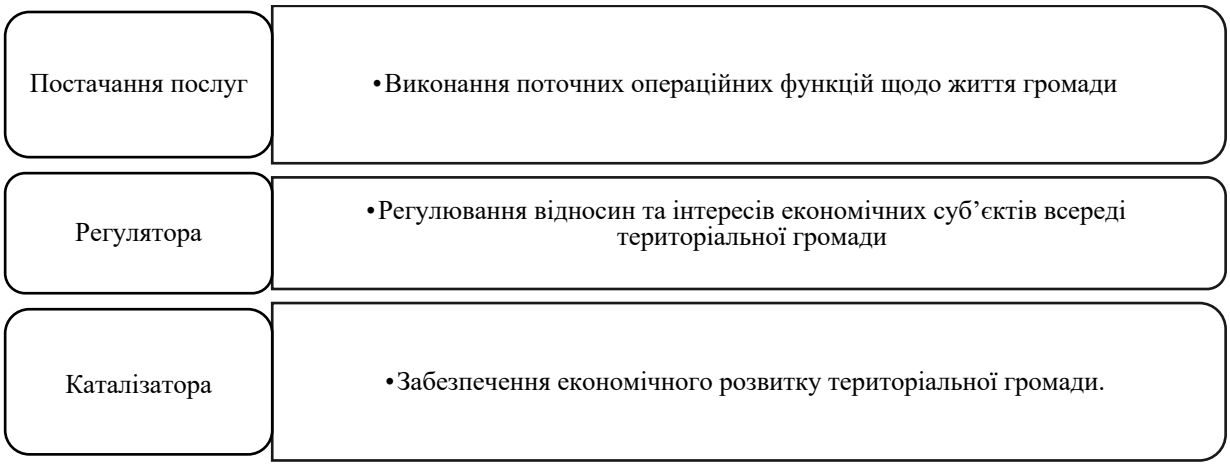

Рисунок 4 – Зміст функцій органів місцевої влади в країнах ЄС

Джерело: розроблено авторами

Варто зазначити, європейські країни мають різніманітні джерела фінансування економічного розвитку територіальних громад. Так, органи місцевого самоврядування можуть залучати приватні кошти і вони виступають важливим джерелом фінансування. Крім того, велике значення у забезпеченні економічного розвитку території мають торгово-промислові палати, які отримують фінансування переважно від місцевих бізнесменів. Місцеві органи самоврядування більшості країн, незважаючи на значні відмінності між ними, для досягнення мети сприяння економічному розвитку використовують комбінацію різних джерел фінансування.

Для забезпечення фінансування економічного розвитку території у великих масшабах використовуються такі інструменти, як облігації та інші види запозичень. Самим розповсюдженим засобом фінансування інфраструктурних об'єктів в регіонах, де влада має такі повноваження, є випуск муніципальних облігацій. Особливостю такого запозичення є повернення грошей протягом довгого терміну за рахунок надходжень місцевих податків і зборів.

Отримання банківського кредиту є звичним методом залучення фінансових ресурсів, якщо законодавство країни дозволяє муніципалітетам брати позики, можливо даже за пільговими ставками. Однак, в деяких країнах банки розглядають муніципального клієнта як звичайного позичальника.

Важливим засобом залучення коштів для економічного розвитку муніципалітетів у європейських країнах виступає створення спеціальних податкових округів, де органи місцевої влади є основними користувачами такого інструменту. Отже, створюючи такий податковий округ, жителі територіальної громади сплачують додатковий податок, який виступає джерелом фінансування спеціальних проєктів муніципалітету.

Отже, органи місцевої влади в країнах ЄС, мають дієві інструменти для забезпечення економічного зростання та формування фінансового потенціалу територіальні громади, що дозволяє їм ефективно виконувати свої обов'язки. Використання фінансового потенціалу громади буде залежати від ефективності управління, що буде полягати в цілеспрямованій діяльности органів місцевої влади по створенню, залученню та акумуляції фінасових ресурсів, достатніх для досягнення цілей соціально-економічного розвитку конкретного регіону.

Критичний аналіз кращих європейських практик формування фінансового потенціалу органів місцевої влади дозволяє нам зробити наступні висновки: 1) економічний розвиток місцевого самоврядування завбачує створення адміністративно-територіальних одиниць, які відповідають цілям розвитку країни; 2) передача повноважень територіальним громадам повинна обов'язково супроводжуватись виділенням відповідних ресурсів; 3) місцеве самоврядування повинно ефективно використовувати свої повноваження та ресурси, щоб сприяти економічному розвитку громади, залучати інвестиційні ресурси та стимулювати розвиток підприємницьких структур.

Крім того, підсумовуючи аналіз теоретичних основ формування фінансового потенціалу територіальних громад та методологічних підходів, що грунтується на досвіді країн Європейського союзу, можна дійти ключового висновку – зазначені аспекти надають можливість уявити фінансовий потенціал громад не лише як складову економічної системи, але й як стратегічний ресурс для сталого розвитку. Додамо, успішне формування фінансового потенціалу характеризується глибоким розумінням теоретичних принципів, що визначають його структуру та функціонал. Крім того, інтеграція методологічних підходів, які зарекомендували себе в Європейському Союзі, визначає шляхи оптимізації управління фінансовим потенціалом на рівні місцевого самоврядування. Всі ці аспекти об'єднуються у концепції, що визначають фінансовий потенціал громади як ключовий чинник ефективного та успішного економічного розвитку країни. Узагальнення теоретичних та практичних висновків створює фундамент для подальших досліджень і формування стратегій, спрямованих на розширення та оптимізацію фінансового потенціалу територіальних громад.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Децентралізація в Україні цілком виправдала себе. Місцеве самоврядування показало себе як ефективний інститут управління під час пандемії та воєнного стану. Саме ці виклики сприяли укріпленню співпраці між органами місцевої та державної влади, населенням, громадськими організаціями, волонтерами та бізнес-структурами. Зокрема, в частині надання допомоги ветеранам війни, внутрішньо переміщеним особам, підримки бізнесу тощо.

Оскільки війна триває, актуальним залишається питання подальшого зміцнення інституту місцевого самоврядування шляхом збільшення їх повноважень з питань адміністрації податків. Також важливим напрямком розвитку місцевого самоврядування вважаємо подальшу співпрацю з міжнародними орагнізаціями з питань реалізації інвестиційних проектів, складання плану післявоєнного відновлення територій, створення умов для повернення місцевих жителів з-за кордону тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігнатенко Р. В. Фінансовий потенціал об'єднаних територіальних громад: шлях до збільшення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 2021. №1-2. С. 37-45.
2. Нечипоренко А. В., Юрах Ю.С. Аналіз фінансового потенціалу територіальних громад в україні. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*, 2020. (1-2), С. 271–284. URL: https://doi.org/10.33244/2617-5940.1-2.2020.271-284
3. Патицька Х. О. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів. 2019. 209 с.
4. Волохова І. С. Вектори зростання надходжень до місцевих бюджетів України. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство,* 2019. Ч. 1. № 23. С. 39-42.
5. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi
6. Світовий банк. Офіційний сайт. URL: https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine (дата звернення 05.11.2025).
7. Демченко О.П., Яковенко К. А. Європейський досвід бюджетної децентралізації та перспективи для України. Мукачівський державний університет. *Економіка та суспільство*, 2018. № 16. С. 724-730.
8. Офіційний вебсайт Європейського Союзу. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home (дата звернення 05.11.2025).

REFERENCES

1. Ihnatenko R. V. (2021). Finansovyi potentsial obiednanykh terytorialnykh hromad: shliakh do zbilshennia. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, №1-2. 37-45.
2. Nechyporenko A. V., Yurakh Yu.S. (2020). Analiz finansovoho potentsialu terytorialnykh hromad v ukraini. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho podatkovoho universytetu*, (1-2). 271–284.
3. Patytska Kh. O. (2019). Finansovo-ekonomichnyi potentsial terytorialnykh hromad: mekhanizmy funktsionuvannia ta aktyvizatsii: monohrafiia. DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy». Lviv. 209.
4. Volokhova I. S. (2019). Vektory zrostannia nadkhodzhen do mistsevykh biudzhetiv Ukrainy. *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, Ch. 1. № 23. 39-42.
5. Decentralization reform. Government portal. URL: https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi
6. Svitovyi bank. Ofitsiinyi sait. Retrieved from URL: https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine
7. Demchenko O.P., Yakovenko K. A. (2018). Yevropeiskyi dosvid biudzhetnoi detsentralizatsii ta perspektyvy dlia Ukrainy. Mukachivskyi derzhavnyi universytet. *Ekonomika ta suspilstvo*, № 16. 724-730.
8. Ofitsiinyi vebsait Yevropeiskoho Soiuzu. Retrieved from URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home